

TOPLUMSAL HAFIZANIN SİYASAL ALAN TARAFINDAN İNŞA SÜRECİNİN SOSYAL
BİLGİLER/TARİH DERS KİTAPLARINA YANSIMALARI*

The REFLECTIONS to SOCIAL STUDIES/HISTORY TEXTBOOK of the
CONSTRUCTION PROCESS by the POLITICAL FIELD of the SOCIAL MEMORY

Mustafa İÇEN

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-posta: micen@yildiz.edu.tr

orcid.org/0000-0002-3289-6097

Gül TUNCEL

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi E-posta: gltuncel2@gmail.com

orcid.org/0000-0002-2448-7955

Article Info

Article Type	Research & Theoretical
Received	04.12.2018
Accepted	07.05.2019
DOI	10.17497/tuhed.491909
Corresponding Author	Mustafa İÇEN
Cite	İçen, M. ve Tuncel, G. (2019). Toplumsal hafızanın siyasal alan tarafından inşa sürecinin sosyal bilgiler/tarih ders kitaplarına yansımaları. <i>Turkish History Education Journal</i> , 8(1), ss. 60-81. doi: 10.17497/tuhed.491909

* Bu çalışma V. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu'nda (ISHE-2018) sunulan sözlü bildiriye dayanmaktadır.

Öz: Sosyal bilimlerin çalışma alanlarında giderek dikkat çeken ve disiplinler arası bir çalışma alanı olarak şekillenen toplumsal hafıza, siyasal yapılar tarafından beden, mekân, tarih ve dil politikalarıyla inşa edilmektedir. Geçmişle hesaplaşma ve geçmişe tutunma ikilemini içinde barındıran toplumsal hafıza, belirli bir ulus devlet politikasının muhatabı olan herkesin hafızasını karşılamak için kullanılmaktadır. İnceleme nesnesi insan olan sosyal bilimlerin her disiplini, insanı anlamak adına hafıza meselesine bir şekilde değinmek durumunda kalmıştır. Tıpkı bireysel hafızada olduğu gibi toplumsal hafızada da bir veriyi unutmak ya da hatırlamak için tekrarın önemi haizdir. Bu doğrultuda araştırmamızın amacı, toplumsal hafızanın siyasal alan tarafından inşa sürecinin ders kitaplarına yansımalarını irdelemektir. Bu amaçla araştırmamızın yöntemi doküman incelemesi olarak tasarlanmış ve bu çalışmada ele aldığımız sosyal bilgiler/tarih ders kitapları Kutü'l Amare Zaferi örneği üzerinden analiz edilerek elde edilen veriler yorumlanmıştır. Araştırmamızın sonuçları değerlendirildiğinde katılımcıların Kutü'l Amare zaferi ile ilgili öğrencilik yıllarından bir şey hatırlamadığı, ders kitaplarında böyle bir bilginin varlığından habersiz oldukları görülmektedir. Katılımcıların çoğu sokak afişlerinden, bir kısmı da televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarından Kutü'l Amare Zaferini öğrendiklerini vurgulamakta ve yine önemli bir katılımcı sayısı ders kitaplarında yer almasını önemli görmektedirler. Görüşmeye katılanların yarısından fazlası ise siyasi koşulların eğitime etkisi dolayısıyla ders kitaplarına yansımaları olarak değerlendirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Eğitimi, Tarih Eğitimi, Toplumsal Hafıza, Ders Kitapları

Abstract: The social memory, which is an increasingly interesting and interdisciplinary field of study in the fields of social sciences, is constructed by political structures by body, space, history and language policies. The social memory, which involves the reckoning and retention of the past, is used to meet the memory of everyone who is the subject of a certain nation-state policy. Each discipline of the social sciences, which is the object of investigation, had to address the issue of memory in a way to understand the human being. Just as in individual memory, repetition is important for forgetting or remembering data in social memory. In this direction, the aim of the study is to examine the reflection of social memory by the political field on the textbooks. For this purpose, the method of the research is designed as a document review and the social studies/ history textbooks we have discussed in this study were analyzed by analyzing the sample of Kut al Amare victory. When the results of the study were evaluated, it is seen that the participants did not remember anything about Kut al Amare victory during their student years and they were not aware of the existence of such information in the textbooks. Most of the participants emphasize that they have learned about Kut al Amare victory from the street posters and some of the mass media such as television and internet and also most of them think that it is important to include the victory in the textbooks. More than half of the respondents evaluated the political conditions as a reflection on textbooks due to their impact on education.

Keywords: Social Studies Education, History Education, Social Memory, Textbooks

Extended Summary

Purpose

Throughout the history of humanity, many civilizations burned texts, books, monuments, statues, and symbols and images in order to shape social memory. The governments want to trivialize some parts of their history with respect to their own wishes by using systematic methods. The purpose of this study is to question the textbooks as a systematic forgetting or recalling tool through the Kut al Amare event. In this respect, it is aimed to examine the nature of social memory, contexts, social frameworks and reflection of the construction process on the textbooks by the political field.

Method

In this research, Schudson's instrumentalization of social memory was used for the examination of the textbooks. In this direction, the research method is designed as a descriptive case study, which is one of the types of case studies, since it is the textbooks and textbook readers which are included in the History or Social Studies course as the data sources of the study. Descriptive case study, which has a descriptive feature, aims to reveal the cause of causal relations in order to obtain detailed information about a situation (Aytaçlı, 2012: 3). In line with this aim, to validate the case study various data sources (e.g., textbooks, interview) and researcher diversification was used.

Working Group

As the research was carried out through the example of Kutü'l Amare Victory, the textbooks were involved this historical event in the unit related with the fronts, where the Ottoman Empire made a struggle in the First World War. Because of this, the textbooks were comprised of documents in the current study. Textbooks in the study group are presented in Table 1.

Table 1

Textbooks Forming the Working Group

Book Name	Year	Author
History III: History Lessons of Kemalist Education (1931-1941)	1932, 1933, 2001 edition	Turkish Historical Association
History: New and Recent Ages	1942	Mansel etc.
History III	1951	N. Aksit
History High School 3	1976	Y. Oztuna
History for High Schools 2	1990	N. Ergezer
National History Middle 2	1990	K. Kara
National History for Secondary Schools 2	1994	G. Tekin, Y. Turhal
T. C. History of Revolution and Kemalism	1998	N. Cagatay, M. Kaya
T. C. History of Revolution and Kemalism	2002	M. Sahin
T. C. History of Revolution and Kemalism	2005-2006	Senunver etc.
T. C. History of Revolution and Kemalism	2014	S.Ulker
History 10	2017	S.Tuysuz

Results and Discussion

In the First World War, the Iraq front and the Kutü'l Amare event have importance and the new generation should be conscious of and have sentimental value. The news headlines of newspapers such as Frankfurter Zeitung, Balkanskaya Posta and Stokholms Dagbaladat published abroad, such as İkdam and Tercüman-ı Hakikat which are published domestically, also express the importance of this historical event (Dinç et al. 2016; Metin, 2016; Özçelik, 2015; Küçükvatan, 2013). So, what could be the reasons why the textbooks, one of the basic tools of learning Turkish history, are very limited about this subject? Is the reason for the removal of an event of such importance from social memory is the method of political instrumentation? Since social memory, as a sum of past experiences, means not only history but the determination and even reconstruction of history, remembering or forgetting always arises as a process that is mobilized in accordance with certain goals. In other words, the authority tends to legitimize its narrative by means of instrumentalization and to construct social memory. For example, individuals (e.g., Kenan Evren, Adnan Menderes) were declared as population-hero or guilty and then after a while they were announced in the opposite position due to the rebuilding of social memory. Again, it is possible to exemplify the dominant worldview as the shaping of social memory by creating modern buildings that are constructed as shopping centers and neighboring places.

Instrumentation, which is one of the forms of intervention in social memory, takes place in the form of political intervention and restructuring of the political authority. This type of intervention, which started with the process of nation creation, continues with making the daily life of society suitable for political life. The aim is to create a social memory compatible with the political structure. There are four areas in which the political authority aims to reconstruct the space, body-bodily practices (traditions and practitioners), historical narrative and linguistic elements. Because these four areas also provide visibility as components of social memory. In this case, new generations are socialized in the places where they have received from the previous generation, directing their behaviors through traditions and rituals, shaping their understanding of history with textbooks, stories, folk songs and the like, and shaping their thoughts in their mother tongue (Karaarslan, 2014: 142). Studies on social memory (Kolukırık, 2011; Torun, 2014; Karataş, 2014; Sabancılar; 2016; Doyuran, 2017, etc.) provide examples of reconstruction of both national and international memory. This study is also discussed the social impact of the political instrumentalization on memory and observing the response of the authorities to investigate as to equilibrate in the context of social memory components. In this context, it is thought that the examination of the case studies that affect and transforms the social memory will raise the awareness and awareness of the social memory in this reconstruction process.

Giriş

Toplumsal hafıza, toplumsal bellek, kolektif bellek, kültürel bellek gibi farklı kavramlar kullanılarak dile getirilmek istenen konunun ortak noktası olarak öncelikle bellek/hafıza kavramının neliğinden bahsetmek gerekmektedir. Psikoloji, sosyoloji, felsefe, tarih gibi sosyal bilimlerin her birinin kendi bakış açılarıyla yaklaştığı bellek/hafıza kavramı, hatırlama ve unutma eylemleriyle birlikte birbirlerini tamamlayıcı niteliktedir. Bellek/hafıza, insanın beş duyu organı vasıtasıyla aldığı her çeşit duyumunu işleyerek (kodlama, organizasyon, imgeleme vb.) saklayan bir yapıdır. İstemli ya da istem dışı olarak belleğe/hafızaya giriş yapan her bilginin, bu yapıda yerini aldıktan sonra, çeşitli etkilerle bilinç durumuna çağrılması hatırlama,

çağrılmaması ise unutma olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2003: 121). Duyumların işlenerek saklanması ile ilgili olarak iki tür bellek/hafızadan söz etmek mümkündür. İlki; uzun süreli bellek ya da depo bellek olarak adlandırılan ve edinilen bilgilerin geniş bir zaman dilimi dâhilinde muhafaza edildiği bellek/hafızadır. Diğeri ise kısa süreli bellek ya da anlık bellek olarak isimlendirilen yeni karşılaşılan bilgilerin bellekte/hafızada yer almasını sağlayan bellektir. Anlık bellekteki bilgiler ortalama 30 saniye varlığını sürdürmektedir. Eğer hatırlamaya yardımcı sistemler (kodlama, imgeleme, düzenleme vb.) aracılığıyla depo belleğe geçiş yapılamazsa kısa süreli bellekteki bilgiler yenilerine yer açmak amacıyla silinmektedir (Çeviker, 2009: 14). Yani bir daha hatırlanmamak üzere unutulmaktadır.

Söz konusu hatırlama ve unutma eylemleri her ne kadar kişisel görünse de aslında bireyin neyi hatırlayacağı ve neyi unutacağına etki eden unsurlarla yakından ilgilidir. Bu bakımdan bireyin hatırlama ve unutma eylemlerinin ne kadar bireysel olabileceğini sorgulamak lazımdır.

Bireysel ve Toplumsal Hafıza Ayrımı

İlkçağdan “Platon, Aristoteles, Augustinus, Çiçero” gibi filozoflardan bu yana bellek/hafıza kavramı bireysel olarak algılanmaktaydı. Modern dönemlere gelindiğinde ise Bergson’un felsefi fikirleri, Freud’un psikanalitik incelemeleri, Proust’un otobiyografik edebiyatı gibi çalışmalar ile birlikte 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde bellek, artık kültür kavramından ayrılamaz hale gelmeye başladı (İlhan, 2015: 1398). Zira hatıralar bireyin belleğinde içinde yaşadığı topluma ya da kültüre bağlı olarak vücuda gelmektedir. Bir hatıra bilinç düzeyine çıktığında yani anımsandığında bağımsız değildir, aksine anımsanan nesne ya da olay temsil ettiği “inanç”, “sosyal norm”, “toplumsal uygulamalar” vb. ile birlikte varlık alanında boy göstermektedir. Diğeri bir ifadeyle bellek bazen bireysel bir hatırlamayı gerçekleştirse de daima toplumsal kodlara göre bedenleşmektedir. Zira bireysel bellek, kişinin içinde var olduğu toplumsal ve fiziki çevre olmaksızın tanımlanamamaktadır (Tuğrul, 2014: 20; Karataş, 2014: 420).

Halbwachs da toplumsal bellekten bağımsız bir bireysel belleğin olamayacağını savunmakta, bireylerin anılarını koruyup saklamasıyla toplumların anılarını koruyup saklaması arasında bir fark bulunmadığını ifade etmektedir (1992: 53). Dolayısıyla bireyler, ait oldukları toplumun ortak anılarını nesilden nesile aktarım vasıtasıyla edinmektedirler. Anımsanan her

olay ya da nesne de bu ortak anı çerçevesinde gerçekleşmekte ve anlam kazanmaktadır. Bu durum, bireylerin bağımsız olduklarını düşündükleri duygu ve heyecan hissiyatı da dâhil olmak üzere tüm hatırlamaları için geçerlidir. Yine Schudson, hatıralar bireysel hafızada depolansa da toplumsal ve kültürel özelliklerini kaybetmediklerini ileri sürmekte ve bunun gerekçesi olarak da belleğin işlevlerini dilin kültürel inşası vasıtasıyla gerçekleştirdiğini, hatırlama eyleminin etkileşimli bir şekilde toplumsal nesne ve işaretlerle yönlendirildiği hasebiyle toplumsal olarak şekillendirilmiş hatırlama kalıplarının varlığından bahsetmektedir (2007: 181). Dolayısıyla bu hatırlama ve unutma kalıpları bugünden bağımsız bir şekilde değerlendirilemez. Şimdinin mevcut özellikleri hatırlama ve unutma eylemleri üzerine etki eder ve bu da hafızayı çarpıtma kavramını da gündeme getiren bir durum arz etmektedir.

Toplumsal Hafıza Çarpıtma Durumları

Schudson toplumsal hafızaya dair birtakım çarpıtma durumlarından bahseder. Belli biçimlerde karşımıza çıkan bu çarpıtma biçimlerini dört ana kategoride ele alır (Akt. Susam, 2015: 33):

Uzaklaştırma: Yaşanmışlıkların üzerinden geçen zaman doğal olarak hatırlamayı etkilemekte ve hatıraları yeniden şekillendirmektedir. Uzun zaman sonra geri çağrılan hatıralar kültürel ve toplumsal anımsamalar olarak varlığa gelmektedir. Örneğin, Japonya'ya atılan atom bombası sonucunda mağdur olanlar için yapılan anma törenleri ya da 2. Dünya Savaşı sürecinde Rum sığınmacılar açısından Türkiye ve Yunanistan ilişkilerine odaklanan belgeseller bu zayıflayan anıların hatırlatılması işlevini yerine getirmektedir.

Öyküleme: Geçmiş ilginç bir hale getirmek için tarihsel bir olay, öyküleme kullanılarak aktarılmaktadır. Tıpkı Çanakkale Savaşı'nda daha çok Türk askerinin mucize şeklindeki savunması ve efsaneleştirilmiş kahramanlıklarının zaman içerisinde sürekli anlatılarak gerçek olayların yerini alması gibi. Ancak burada amaçlı bir geçmişi çarpıtma söz konusu değildir. Daha çok günün gereksinimleri ve ruhu göz önünde bulundurularak geçmişi okumaya çalışma ve farklı yönlerden geçmişe bakma olarak görülebilir.

Uzlaşımallaştırma ve Bilişselleştirme: "Bilinen geçmiş, düzenlenmiş olandır" bakış açısıyla hareket etmektedir. Örneğin sıradan bir kadının tarihi doğumu, eğitimi, evliliği gibi olması gerekenler aracılığıyla biçimlendirilmektedir. Velhasıl, sosyal normlar ve kurumlarla etkileşimler bireyin tarihini belirlemektedir. Aynı şekilde toplumların da hafızası kurumsal

ilişkilerin varlığında oluşmaktadır. Geçmişin kaydı, arşivler ve benzerleri hafızanın toplumsal yapılanmasını sağlamaktadır. Kutlama ve anma törenleri, anıtlar gibi olgular hatırlananlara kutsallık yükleyerek gelenek haline getirmekte ve dolayısıyla unutmayı engellemektedir.

Araştırma: Siyaset dünyasında sıkça rastlanan yollardan biri geçmişin bugünün amaçlarına hizmet etmesini sağlamak hedefiyle hafızadakilerin çağırılmasıdır. Çağımızda medya teknolojilerinin gelişmesiyle beraber kamuoyunu biçimlendirme amaçlı kullanımlar görülmektedir. İktidar, şimdiki ve geleceği inşa ederken geçmişi de kendi çıkarlarına hizmet edecek hale getirmeyi istemektedir. Özellikle totaliter ve otoriter yönetimlerde sansür ve örtbas yolları ile tarih yeni bir görünüme bürünmektedir.

Toplumsal Hafızanın Görünürlüğü

Ortak geçmişe dair oluşturulan hatırlamaya yönelik uygulamalar, toplumun varoluşunu devam ettirebilmesi için gereklidir. Bu uygulamalar hatırlamayı ya da unutmamayı sağlayan gelenekler olarak tekâmül etmekte ve ritüeller (dini törenler, kutlama ve anma törenleri, düğünler, şenlikler, cenazeler vb.) aracılığıyla vücut bulmaktadır. Ritüel belirli zamanlarda, belirli semboller kullanılarak yerine getirilen ve tekrarı haiz olan davranış kalıplarıdır. Dinsel bir boyutta da ortaya çıksa ritüeller, gündelik yaşamda da kendini göstermekte ve her iki durumda da toplumsal amaçlara hizmet etmektedir. Zira toplum ritüeller aracılığıyla yapısını korumakta ve var olan değerlerini geliştirmektedir. Bundan ötürü ritüellerin bireyi toplumun düzenine hazırlama, toplumsal bağları kuvvetlendirme, toplumu dinamikleştirme ve bireyin toplum üyeliğinden mutluluk duymasını sağlama gibi işlevleri mevcuttur. Ne tür ritüel olursa olsun bir performans biçiminde sahnelenerek bireylerin bir araya getirilmesini ve ortak bilince ulaşılmasını sağlamayı hedeflemektedir. Böylece toplumsal hafızanın muhafazası gerçekleşmekte (Murtezaoğlu, 2003: 307; And, 2003: 307) ve dil ile tarihsel anlatı vasıtasıyla geleceğe taşınmaktadır.

Diğer taraftan hatırlama, bir uzam içinde yani hayatın sürdürüldüğü mekânlar, mahalleler, caddeler, sokaklar içerisinde gerçekleşmektedir. Mekân, hafızanın yeridir, ancak bir yeri mekân haline getiren ise o mekânın toplumsallığıdır. Toplumsal hafıza hem mekânın mevcut kalıplarını kabul etmekte hem de kendinden bir şeyler katarak mekânı yeniden inşa etmektedir. Bu doğrultuda hafıza ve mekânın birbirinden ayrılmaz bir ilişkisi söz konusu bulunmaktadır (Tuğrul, 2014: 28; Karaarslan, 2014: 111).

Çalışmanın Amacı

İnsanlık tarihi boyunca pek çok uygarlık, toplumsal hafızayı biçimlendirmek amacıyla metinleri, kitapları yakmış, anıtları, heykelleri yıkmış, sembol ve imajları kapatmıştır. Geçmişin önemini kendi istekleri doğrultusunda kaybettirmeye çalışan iktidarlar, sistemli bir unutmaya, unutturma yöntemi kullanmaktadır. Bu çalışmanın amacı da sistemli bir unutmaya ya da hatırlama aracı olarak ders kitaplarını Kutü'l Amare olayı üzerinden sorgulamaktır. Bu doğrultuda toplumsal hafızanın neliği, bağlamları, toplumsal çerçeveleri ve siyasal alan tarafından inşa sürecinin sosyal bilgiler/tarih ders kitaplarına yansımaları nasıl olmuştur? sorusunun cevabı aranmaya çalışılmıştır

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada Schudson'un toplumsal hafızayı çarpıtma durumlarından araçsallaştırma göz önüne alınarak ders kitaplarının irdelenmesi üzerine kurgulanmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın veri kaynaklarını "Tarih ve Sosyal bilgiler" dersi kapsamına giren ders kitapları ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri oluşturmaktadır. Bu nedenle araştırmanın yöntemi durum çalışması türlerinden açıklayıcı/tanımlayıcı durum çalışması olarak belirlenmiştir. Betimsel bir özellik gösteren açıklayıcı/tanımlayıcı durum çalışması, bir durum hakkında detaylı malumat edinebilmek için olayın niçin o şekilde gerçekleştiğini nedensel ilişkiler bağlamında ortaya koymayı amaçlar (Aytaçlı, 2012: 3). Bu amaç doğrultusunda çalışmada veri çeşitlemesi (ders kitapları, görüşme) ve araştırmacı çeşitlemesi yapılarak durum çalışmasının geçerliliğini sağlama yoluna gidilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırma Kutü'l Amare zaferi örneği üzerinden yapılandırıldığı için bu tarihsel olay ders kitaplarında "Osmanlı imparatorluğunun I. Dünya savaşında yer aldığı cephe" konusu kapsamında yer alması dolayısıyla 12 tane ders kitabı bu örnek üzerinden irdelenmiştir. Çalışma grubunda yer alan ders kitapları aşağıdaki Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Çalışma Grubunu Oluşturan Kitaplar

Kitap ismi	Yıl	Yazar
Tarih III: Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri (1931-1941)	1932, 1933, 2001 baskısı yapılmış	Türk Tarih Cemiyeti
Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi	1942	Mansel vd.
Tarih III	1951	N. Akşit
Tarih Lise 3	1976	Y. Öztuna
Liseler için Tarih 2	1990	N. Ergezer
Milli Tarih Orta 2	1990	K. Kara
Ortaokullar için Milli Tarih 2	1994	G. Tekin, Y. Turhal
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	1998	N. Çağatay, M. Kaya
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2002	M. Şahin
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2005-2006	Şenünver vd.
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2014	S. Ülker
Tarih 10	2017	S. Tüysüz

Araştırmada doküman analizinden elde edilen bulguları desteklemek maksadıyla Tarih ve Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerle görüşme yapılmıştır. Görüşmeye katılan öğretmenler, 6'sı bay, 6'sı bayan olmak üzere deneyim ve yaş grubu boyutunda çeşitlilik arz etmektedir. Görüşmeye katılan öğretmenlere ait kişisel bilgiler, görüşmelerden elde edilen bulgular başlığında ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Çalışma grubunda yer alan ders kitapları doküman analizi vasıtasıyla irdelenmiştir. Öncelikle araştırmanın konusu olan Kutü'l Amare ile ilgili bölümler kitaplar üzerinde tespit edilmiş, daha sonra nitel ve nicel olarak mevcut bilgilerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Ders kitaplarının analizi ile elde edilen bulguları desteklemek amacıyla bu ders kitaplarını kullanan öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Görüşmede sorulan sorular bütünlük arz etmesi açısından görüşmeden elde edilen bulgular başlığı altında sunulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmanın temel veri kaynakları olan ders kitapları doküman analizi ile incelenmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun savaştığı cepheler konusunda Irak cephesi ve Kutü'l Amare Zaferi ile ilgili bölümler tespit edilmiştir. Bu bölümler araştırmacılar tarafından tekrar tekrar okunarak çalışmanın amaçları bağlamında kategoriler belirlenerek analiz edilmiştir.

Araştırmaya veri kaynağı olan ders kitapları okuyucularından bir kısmına ulaşılarak Kutü'l Amare Olayı hakkında edindikleri bilgilerle ilgili sorular yöneltilmiş, ileri sürülen görüşler betimsel analiz ile çözümlenmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bulguları ders kitaplarından elde edilen bulgular ve görüşmelerden elde edilen bulgular olarak sınıflandırılmıştır.

Ders kitaplarının analizinden elde edilen bulgular

Çalışma grubunda yer alan ders kitapları doküman analizi vasıtasıyla irdelenmiştir. Öncelikle araştırmanın konusu olan Kutü'l Amare olayı ile ilgili bölümler kitaplar üzerinde tespit edilmiş, daha sonra nitel ve nicel olarak mevcut bilgilerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Aşağıda verilen Tablo 3'de bu değerlendirmenin özeti sunulmuştur.

Tablo 3

Ders Kitaplarının Doküman Analizi

Toplumsal Hafızanın Siyasal Alan Tarafından İnşa Sürecinin Sosyal Bilgiler/Tarih Ders Kitaplarına Yansımaları

Düzyey	Kitap	Kutü'l Amare Olayı	Bakış Açısı	İçerik
Lise	Türk Cemiyeti, 1931, 1932, 2001	Yok	Yok	Yok
	Mansel vd., 1942	Yok	Yok	Yok
	Akşit, 1959	Yok	Yok	Yok
	Öztuna, 1976	Yok	Yok	Yok
	Ergezer, 1990	1 cümle	Tarafsız tasvir edici	ve Kutü'l Amare kuşatması
	Tüysüz, 2017	2 cümle	Tarafsız tasvir edici	ve Türk ordusunun başarısı, Kutü'l Amare kuşatması
	Kara, 1990	Yok	Yok	Yok
Ortaokul	Tekin vd., 1994	Yok	Yok	Yok
	Çağatay vd., 1998	3 cümle	Nedensel tasvir edici	ve Kutü'l Amare başarısına rağmen Türk ordusunun yenilgisinin nedenleri
	Şenünver 2005-2006	vd., 1 cümle	Tarafsız tasvir edici	ve Kut zaferi
	Şahin, 2002	3 cümle	Nedensel tasvir edici	ve Kutü'l Amare başarısı ve Türk birliklerinin geri çekilmesi
	Ülker, 2014	1 cümle	Nedensel tasvir edici	ve Kutü'l Amare başarısına rağmen Osmanlı ordusunun yenilgisinin nedenleri

Tablo 3'de görüldüğü gibi 1932'den 2017'ye kadar geçen süre içerisinde çeşitli tarihlerde ortaokul düzeyinde okutulan Sosyal bilgiler ders kitapları ve lise düzeyinde okutulan lise tarih ders kitapları ele alınmıştır. Bu ders kitaplarının % 50'sinde Kutü'l Amare olayı ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Diğer % 50'sinde ise birkaç cümle (1-3 cümle) arasında bahisler mevcut bulunmaktadır. Bu bahisler genelde betimleyici yani bir cümle ile olayı tasvir edici bir niteliğe sahiptir. Ders kitaplarının 3'ünde ise Kutü'l Amare başarısı ve daha sonraki başarısızlığın nedenlerine değinilmiştir.

Şekil 1. Tarih 10 Ders Kitabından Örnek (Tüysüz, 2017)

Irak Cephesi

Irak Cephesi, Irak petrollerine sahip olmak isteyen ve bu amaçla Basra'ya asker çıkararak İngiltere'ye karşı açıldı. İngilizler, Irak'ı aldıktan sonra İran üzerinden kuzeye doğru ilerlemeyi planlıyorlardı. Böylece hem müttefikleri Rusya ile kara bağlantısı kuracak hem de en önemli sömürgeleri olan Hindistan'ın güvenliğini sağlayacaklardı. Bununla birlikte İngilizlerin Irak'ta ilerlemeleri kolay olmadı.

Irak'taki Türk ordusu kuzeye doğru ilerleyen İngilizleri Selman-ı Pak Muharebelerinde durdurmayı başardı. Ardından da onları Kutü'l Amare denilen yerde kuşatarak komutanları Townshend (Tavnzınd) ile birlikte teslim aldı. İngilizler Irak'ta uğradıkları bu yenilgi üzerine kuvvetlerini takviye ederek yeniden ilerleyişe geçtiler. Önce Bağdat'ı, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra da Musul'u işgal ederek Osmanlı Devleti'nden önemli bir toprak parçasını daha kopardılar.

Örnekte de (Şekil 1) görüldüğü gibi Irak Cephesi'nin bütünüyle bahsi sekiz cümleden ibarettir. Kutü'l Amare ile ilgili söz ise "Ardın da onları Kutü'l Amare denilen yerde kuşatarak komutanları Townshend ile birlikte teslim aldı. İngilizler Irak'ta uğradıkları bu yenilgi üzerine kuvvetlerini takviye ederek yeniden ilerleyişe geçtiler" şeklinde iki cümleyle sınırlandırılması hasebiyle ders kitapları okuyucusunun bu olguyla ilgili fikir ya da yorum geliştirmeleri mümkün görülmemektedir. Belki çeşitli sınavlar için belirli dönemlerde ezberlenmiş kelimelerden öteye geçtiği düşünülmemektedir.

Şekil 2. TC. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabından Örnek (Ülker, 2014)

Irak Cephesi (1917)
Bu cephede Osmanlı ordusu İngilizler ve onlarla iş birliği yapan bazı Arap kabileleri ile savaştı. İngilizler Türklerin İran üzerinden Hindistan'ı tehdit etmesini önlemek ve İran üzerinden geçip Rusya ile birleşmek istiyorlardı. Bağdat yakınlarındaki Kutulamare'de başarılı olmasına rağmen asker ve mühimmat yönünden zayıf düşen Osmanlı ordusu İngilizlere mağlup oldu.

Şekil 2' de görülen ders kitabında ise konu daha da az mevzu bahis edilmiştir. Irak cephesiyle ilgili bilginin tamamı üç cümleden ibaret iken Kutü'l Amare'nin bahsi "Bağdat yakınlarındaki Kutü'l Amare'de başarılı olmasına rağmen asker ve mühimmat yönünden zayıf düşen Osmanlı ordusu İngilizlere mağlup oldu" gibi tek bir cümle içinde hapsolmüştür.

Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Doküman incelemesinden elde edilen verileri desteklemek için farklı yaş gruplarındaki Sosyal bilgiler öğretmenleriyle görüşme yapılmıştır. Kendilerine öğrenim hayatlarında özellikle ortaokul ve lise dönemlerinde Kutü'l Amare olayı ile ilgili ne gibi bilgiler elde ettikleri sorulmuştur. Şu an konuyla ilgili neler bildikleri ve bu bilgiyi nereden elde ettikleri de irdelenmiştir. Araştırmaya katılan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bilgileri aşağıdaki tabloda sunulduğu gibidir.

Tablo 4

Görüşme Yapılanların Kişisel Özellikleri

Boyutlar	Alt boyutlar	f	Katılımcılar
Yaş	22-30	3	K1, K2, K3
	31-40	3	K4, K5, K6
	41-50	2	K7, K8
	50+	4	K9, K10, K11, K12
Cinsiyet	K	6	K1, K4, K5, K7, K9, K10
	E	6	K2, K3, K6, K8, K11, K12
Kıdem	0-10	3	K1, K2, K4
	11-20	5	K3, K5, K6, K7, K8
	20+	4	K9, K10, K11, K12
Öğrenim gördüğü okulun sosyoekonomik düzeyi	Alt	4	K6, K8, K9, K10
	Orta	4	K1, K2, K3, K4
	Üst	4	K5, K7, K11, K12
Öğrenim gördüğü şehir	Büyük şehir	2	K5, K11
	Şehir	5	K1, K2, K3, K7, K12,
	Kasaba	3	K4, K6, K8
	Köy	2	K9, K10

Katılımcılara yöneltilen “öğrencilik hayatınızda ders kitaplarında Kutü’l Amare olayı ile ilgili neler okudunuz, okuduklarınızdan ne kadarını hatırlıyorsunuz? Bu olayla ilgili bilgileri ders kitaplarından mı öğrendiniz başka kaynaklardan mı? Sizce ders kitaplarında yer alması gereken bir olay mı? Eğer yer alması gerektiğini düşünüyorsanız, sizce ders kitaplarında neden bu kadar sınırlı yer verilmiş (birkaç ders kitabı örneği göstererek) ya da hiç verilmemiş?” sorularına verilen cevaplar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 5

Görüşmelerin Analizi

Kategoriler	Alt kategoriler	f	Katılımcılar
Bilgi kaynağı	Ders kitapları	-	-
	Medya (İnternet, TV)	3	K7, K11, K12
	Afişler	9	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10
Ders kitabındaki yeri	Önemli	10	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10
	Önemsiz	1	K12
	Kararsız	1	K11
Mevcut durum	Unutturulmak istenmiş olabilir.	3	K1, K2, K5
	Siyasi koşulların eğitime etkisi	7	K3, K4, K6, K7, K8, K9, K10
	Fazla bilgi yüklü zaten	1	K12
	Fikrim yok	1	K11

Görüşmeye katılan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hemen hepsi öğrenim hayatında Kutü'l Amare olayı ile ilgili bilgi edindiklerini hatırlayamamaktadır. Görüşme sırasında öğretmenlerin geneli ne ortaokulda ne de lisede böyle bir konu hakkında ders kitabından ya da öğretmenden bilgi aktarımı olduğunun farkında olmadıklarını ifade etmektedir.

Hatta Katılımcı 9, “Kutü'l Amare sempozyumu diye birçok yerde afişler gördüğümde hemen internette araştırdım. Eğer daha önceden bir şey öğrenmiş olsaydım, en azından zihnimde birtakım çağrışımlar oluşurdu. Demek ki öğrenim hayatımda önemli bir konu olarak aktarılmamış” şeklinde düşüncelerini ifade etmektedir. Yine Katılımcı 7, “Son zamanlarda gündemde yer aldığını fark ettim. Çeşitli kitaplar, makaleler yazılıyor, sempozyumlar düzenleniyor. Medya aracılığıyla haberdar oluyorum. Ancak öğrencilik yıllarımda tarih konularını sevmeme rağmen Kutü'l Amare ile ilgili herhangi bir şey hatırlamıyorum” sözleriyle konuyla ilgili fikirlerini beyan etmektedir. Katılımcı 3 ise, “Her dönemin siyasi koşulları farklı olayların, nesnelere ya da hatıraların öne çıkarılmasını gerektiriyor. Bence son zamanlarda Osmanlılık akımı revaçta olduğu için Osmanlı'nın yapmış olduğu iyi şeyler kazanmış olduğu

zaferler daha fazla gündeme taşınıyor” biçiminde konu ile ilgili düşüncelerini dile getirmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların Kutü'l Amare Zaferi ile ilgili öğrencilik yıllarından bir şey hatırlamadığı, ders kitaplarında böyle bir bilginin varlığından bihaber oldukları görülmektedir. Katılımcıların çoğu sokak afişlerinden, bir kısmı da televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarından Kutü'l Amare Zaferini öğrendiklerini vurgulamakta ve yine önemli bir katılımcı sayısı ders kitaplarında yer almasını önemli görmektedirler. Görüşmeye katılanların yarısından fazlası ise siyasi koşulların eğitime etkisi dolayısıyla ders kitaplarına yansımaları olarak değerlendirmişlerdir.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'nda Irak cephesi ve Kutü'l Amare olayı, taşıdığı önem boyutuyla yeni yetişen kuşağın bilincinde olması ve değer vermesi icap eden bir süreci ortaya koymaktadır. Yurt içinde yayınlanan İkdam ve Tercüman-ı Hakikat gibi, yurt dışında yayınlanan Frankfurter Zeitug, Balkanskaya Posta ve Stokholms Dagbaladat gibi gazetelerin ilgili tarihteki haber manşetleri de bu tarihi olayın önemini ifade etmektedir (Dinç vd. 2016; Metin, 2016; Özçelik, 2015; Küçükvatan, 2013). O halde Türk tarihini öğrenmenin temel araçlarından biri olan ders kitaplarının bu konuya çok sınırlı yaklaşmasının nedenleri neler olabilir? Böyle önemi haiz bir olayın toplumsal hafızadan uzaklaştırılmasının sebebi siyasi araçsallaştırma yöntemi midir?

Bu araştırmada ortaokul ve lise düzeyinde olmak üzere 12 ders kitabı Kutü'l Amare Zaferi bağlamında incelenmiştir. Bu ders kitaplarının altısında sözkonusu olaya hiç yer verilmemiş, diğer altısında ise 1 ilâ 3 cümle arasında tarafsız, tasvir edici ve nedensel bakış açısıyla çok kısa olarak değinilmiştir. Konuyla ilgili ders kitapları üzerinde yapılan tek araştırma Dinç vd. (2016) tarafından yapılmıştır. Dinç ve arkadaşları tarafından 40 ders kitabı üzerinde yapılan araştırmada Kutü'l Amare Zaferine çoğunlukla sınırlı bir şekilde değinildiği, dolayısıyla öğrencilerin bu ders kitaplarından sadece olayın varlığı dışında herhangi bir bilgi elde edemediği ortaya konulmuştur. Yine Alkan (2016)'ın yaptığı bir araştırma ise ders kitapları üzerinde olmasa da konuya verilen önemi yansıtması açısından kayda değer görülmektedir. Bu

çalışmada, Birinci Dünya Savaşı kapsamında olan Çanakkale ve Kutü'l Amare Zaferi, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor ve sıkıntılı süreçte İngiltere ve müttefiklerine karşı elde ettiği bir başarı olarak ortak özelliklere sahip görülmekte ve Çanakkale Savaşı'nın her yönüyle incelenmesine rağmen Kutü'l Amare'nin unutulmasını tarihin bir tür ihmalkârlığı olarak değerlendirmektedir. Bunların yanı sıra Kutü'l Amare Zaferi'nin 100. Yıldönümü dolayısıyla yapılan sempozyum, kongre ve benzeri faaliyetlerde zaferin önemi ve neden tarihin tozlu raflarına terk edildiği ile ilgili pek fazla tartışma yapılmadığı görülmektedir. Genel olarak bu olayın önemli olduğu ancak siyasetin araçsallaştırılması sonucu olarak toplumsal hafızada yer verilmediğinden üstü kapalı bir şekilde dem vurulmaktadır. Genellikle, toplumsal hafıza, toplumun ortak kimliği ya da özsaygısı açısından bir yük oluşturuyorsa geçmişi evcilleştirme yoluna gidildiği (Bilgin, 2013: 16) görülmektedir. Ancak Kutü'l Amare olayında bu daha çok ortak hafızada fedakârlık anlamına gelmektedir. Bu durum, araştırmanın kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen bulgularda da kendini göstermektedir. Zira görüşmeye katılanların hemen hepsi öğrenim hayatlarında Kutü'l Amare olayı ile ilgili ne bilgi edindiklerini ne de ders kitaplarında böyle bir bilginin varlığını farkettileri ile ilgili herhangi bir şey hatırlayamamışlardır.

Velhasıl toplumsal hafıza, geçmişte yaşananların bir toplamı olarak sadece tarih değil, tarihle ilişkinin belirlenmesi ve hatta yeniden inşası anlamına gelmektedir. Buna göre, "hatırlama" ya da "unutma" daima belirli hedefler doğrultusunda harekete geçirilen bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle otorite, kendi anlatısını araçsallaştırma yöntemini kullanarak meşrulaştırmaya ve toplumsal hafızayı yapılandırmaya yönelmektedir. Örneğin bir dönem toplumun kahramanı olan ya da tam tersi suçlu ilan edilen kişilerin (Kenan Evren, Adnan Menderes vb.) başka bir dönemde tam aksi bir konuma getirilmesi ve anlatıların dönüştürülmesiyle toplumsal hafıza yeniden inşa ettirilmektedir. Yine belli bir zamanın eğlence mekânlarını komşuluk ilişkileri, mesire yerleri teşkil ederken günümüz eğlence mekânlarını alışveriş merkezleri olarak inşa edilen modern binaların oluşturmasını da hâkim dünya görüşünün toplumsal hafızayı biçimlendirmesi olarak örneklendirmek mümkündür. Bir başka olay da 1982 Anayasası referandumuna o dönem "hayır" oyu veren bir köyün ya da bireyin o dönem için zorluklarla karşılaşması, günümüzde ise demokrasi bağlamında takdir görmesi örnek olarak verilebilir.

Toplumsal hafızaya müdahale biçimlerinden biri olan araçsallaştırma, siyasi otoritenin gerekli gördüğü hallerde işe karışması, dönüştürmesi yeniden yapılandırması şeklinde gerçekleşmektedir. Ulus, meydana getirme süreci ile başlayan bu müdahale biçimi, toplumun günlük yaşamını siyasi yaşama uygun bir hale getirme ile devam etmektedir. Buradaki amaç, “siyasi yapıya uyumlu toplumsal hafıza” meydana getirmektir. Siyasi otoritenin yeniden inşa etmeyi hedeflediği mekân, beden-bedensel pratikler (gelenekler ve uygulayıcıları), tarihsel anlatı ile dilsel unsurlar olmak üzere dört alan mevcuttur. Zira bu dört alan aynı zamanda toplumsal hafızanın bileşenleri olarak onun görünürlüğüne sağlamaktadır. Bu durumda yeni kuşaklar bir önceki kuşaktan teslim aldığı mekânlarda toplumsallaşmakta, gelenek ve ritüeller üzerinden davranışlarını yönlendirmekte, ders kitapları, hikâyeler, türküler ve benzerlerinden öğrendikleri ile tarih anlayışlarını biçimlendirmekte ve ana dillerinde düşüncelerini şekillendirmektedir (Karaarslan, 2014: 142).

Otoritenin, toplumsal hafızanın siyasal bileşenleri bağlamında incelenen ders kitaplarının yazıldığı dönemi ve bu dönemin siyasi koşullarını kısa bir özet geçmek gerekirse; Cumhuriyet dönemi, esas itibariyle kültürel bir harekettir ve kendi kültürel sınıflarının dönüşümünü ortaya koymak istemektedir. Cumhuriyetin kurulmasından sonra toplumun burjuvasını oluşturan Ermeniler, mübadeleler neticesinde göç etmişlerdir. Bunun sonucu olarak toplumun burjuva sınıfı zayıflamış, dolayısıyla Cumhuriyet, kendi elitini ve burjuvasını yaratma kaygısı içine girmiştir. Ancak oluşturduğu bu yeni sınıfla herhangi bir ittifak arayışına girmemiştir. Bu dönüşüm içinde Kemalizm ve laiklik-din kontrolü gibi kavramlarla dönüşümü sağlama yoluna gitmiştir. Batılılaşma kavramı, büyük kentin dönüşümü için gerekli görülmüştür. Köylüyü ya da taşrayı ise, laiklik-din kontrolü ile dönüştürme yolunu tercih etmiştir. Batılılaşma ve modernleşme kavramları yine o dönemlerde özdeş olarak görülmüştür. Aynı zamanda 1950’li yıllar, Türkiye’nin NATO’ya girmesinin başarı olarak nitelendirildiği bir dönemdir. Zira soğuk savaş NATO-ABD-Türkiye ilişkilerini belirleyen önemli bir faktör olmuştur. Türkiye’nin 1952 yılında NATO’ya girmesiyle birlikte dönemin baş aktör devleti olan ABD’den askeri, ekonomik, siyasi ve kültürel destek görmüştür. ABD, Marshall yardımlarının yanı sıra her türlü teknik desteği de sunmaya başlamıştır. Türkiye’nin NATO’ya girişi, getirdiği fırsatlar, sorumluluklar ve zorunluluklar bağlamında olumlu-olumsuz olarak değerlendirilen tarihi bir dönüm noktası olmuştur. ABD başta olmak üzere İngiltere ile de askeri müttefik konumuna gelmiştir. Bu önemli gelişmenin yani İngiltere ile askeri müttefik olmanın bir sonucu

mudur? Tarihimiz açısından önemi haiz olan bir zaferin toplumsal hafızadan uzaklaştırılması ve ders kitaplarında yer verilmemesi, verilenlerde ise çok sınırlı düzeyde yer verilmiş olması bu nedenle midir? Türkiye'nin NATO'ya girişinin gerçekleştiği yıllarda ve sonrasında gelen yirmi yılda ABD ve müttefiklerinde eğitimi ilgilendiren hususlarda da etkileşim gerçekleşmiştir. Örneğin “sosyal bilgiler eğitimi” ve “vatandaşlık eğitimi” bağlamında ABD’de okutulan “sosyal bilgiler dersi” ülkemizde de programlarda okutulmaya başlanmıştır. Dolayısıyla “Kutü’l Amare Zaferi”nin toplumsal hafızadan uzaklaştırılması, ders kitaplarında yer verilmemiş olması ya da çok sınırlı düzeyde yer verilmesi NATO’ya üye olmanın dolaylı etkilerinin bir sonucu mudur? Sorusunu akla getirmekte ve düşünmeye sevk etmektedir.

1960’lı yıllara gelindiğinde “ordu”-“aydınlar”-“bürokrasi” üçlüsünün kendi içinde birbirleriyle çekişmeye ve birbirlerini tasfiye etmeye çalıştıkları bir manzara sunmaktadır. Atatürkçü düşüncenin bile kendi içinde sol ve muhafazakâr olarak bölündüğü bir dönemi yansıtmaktadır. 12 Mart 1971 muhtırasıyla birlikte ordu hem kendi içinde bir kırılmaya hem de orduyla aydınlar arasındaki tarihsel kopuşa sahne olmuştur. 1980 yılındaki 12 Eylül 1980 darbesi, 12 Mart muhtırasıyla beraber başlayan merkezin muhafazakârlaştırılması sürecinin bir devamı niteliğini taşımaktadır (Kahraman, 2008: 188-221). Görüldüğü gibi 80’li yıllara gelen bu süreç içerisinde aslında Cumhuriyet sonrası toplumun bir inşa sürecidir ve değişen dinamiklerin etkisiyle gündem sürekli değişim göstermektedir. Ancak bu yeniden kurulma döneminin sancıları arasında Köy Enstitüleri’nin kısa süren eğitim macerası haricinde eğitim hep göz ardı edilmiştir. Dolayısıyla ders kitaplarının içeriklerinin belirlenmesi hep gündemdeki konulara feda edilmiştir. Diğer yandan tarihsel bağlamın dışında mekânın da toplumsal hafızanın oluşumundaki etkisi düşünüldüğünde Kut bölgesinin Türkiye Cumhuriyeti topraklarının dışında kalmasının da dönemsel olarak ihmal edilmesinin nedenleri arasında olabileceği söylenebilir. Zira hatırlama bir uzam içerisinde gerçekleşmektedir. Mekân olarak Irak sınırları içinde olan Kut bölgesine uzamsal olarak bir yabancılaşma meydana geldiği iddia edilebilir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında Kutü’l Amare olayı ya da zaferinin çok önemli görülmediği düşünülmektedir. Zira kültürel mirasın nesilden nesile aktarımını sağlayan ders kitaplarında ya hiç bahsedilmeyen ya da birkaç cümle ile değinilen bir olayın öneminden bahsetmenin doğruluğu tartışılır. Kutü’l Amare Zaferi’nin birkaç cümleyle sınırlı olan sunumunun, ders kitapları okuyucularının Türk tarihiyle ilişkili süreciyle bağlantı kurarak

değerlendirememeleri sonucunu getirmektedir. Dolayısıyla ders kitapları okuyucuları konu ile ilgili ya hiçbir şey bilmemekte ya da öğrendiklerini Türk tarihi ile ilişkilendirme fırsatından yoksun kalmaktadırlar. Kutü'l Amare Zaferi ile ilgili hatırlanması ve düzeltilmesi gereken bir husus da "Kutü'l Amare"nin doğru yazımıdır. Konuyla ilgili yazılı eserlerde ve görsel medyada doğru yazımı "Kutü'l Amare" olan yerin yazımı farklı şekillerde yazılmıştır. Bu hataların bilimsel metinler dâhil yapılmış olması bu coğrafyanın ülkemiz sınırları dışında olması ve toplumun görsel olarak da "Kutü'l Amare Zaferi" ile ilgili yazılı ve yazısız görsellerle karşılaşmamasından kaynaklanıyor olabilir.

Toplumsal hafıza ile ilgili yapılan çalışmalar (Kolukırcık, 2011; Torun, 2014; Karataş, 2014; Sabancılar; 2016; Doyuran, 2017 vb.) hem ulusal hem de uluslararası toplumsal hafızanın yeniden inşası ile ilgili örnekler sunmaktadır. Bu çalışmalarda da siyasi araçsallaştırmanın toplumsal hafıza üzerindeki etkisi tartışılmakta ve bu araştırmaya muvazi olarak otoritenin toplumsal hafızanın bileşenleri bağlamındaki müdahalesini gözler önünde sermektedir. Bu doğrultuda toplumsal hafızayı etkileyen ve dönüştüren örnek olayların incelenmesi her açıdan önemlidir. Mamafih incelenecek örnek olayların toplumsal hafızanın yeniden inşa süreci ile ilgili bilinç ve farkındalığı artıracak ve toplumsal hafızada unutulmuş ya da unutturulanları tekrar toplumun deruni hafızasına kazandırarak hatırlanmasına yardımcı olacak düşünülmemektedir.

Kaynakça

- And, M. (2003). *Oyun ve bügü Türk kültüründe oyun kuramı*. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Haziran 2012, 3 (1), s. 1-9.
- Budak, S. (2017). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Çeviker, L. (2009). *Şiddet ve toplumsal hafıza* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bilim Anabilim Dalı, Ankara.
- Dinç, E., Dinç, F. T. & Üztemur, S. S. (2016). Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi ve Kutü'l Amare Zaferi'nin ortaokul, lise ve üniversite düzeyinde okutulan ders kitaplarına yansımaları. *Kütü'l-Amâre Zaferi'nin 100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu 28-29 Nisan 2016 Mardin*. Atatürk Araştırma Merkezi.
- Doyuran, L. (2016). Tarih içerikli belgesel filmlerde kolektif belleğin inşası (II. Abdülhamid Belgeselleri Örneği). *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (20), s. 29-58.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory*. Chicago: University of Chicago.
- İlhan, M. E. (2015). Gelenek ve hatırlama: belleğin kültürel olarak yeniden inşası üzerine bir tartışma. *Turkish Studies*. Volume 10/8 Spring 2015, s. 1395-1408.
- Karaarslan, F. (2014). *Modern dünyada toplumsal hafıza ve dönüşümü* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karataş, G. E. (2014). *Siyasal belleğin kuruluşunda bellek ve mekân ilişkisi: Ulucanlar cezaevi müzesi örneği*. Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi 17-20 Eylül 2014. İstanbul.
- Kolukırık, S. (2011). Sürgün, toplumsal hafıza ve göç: ABD'deki Ahıska Türkleri üzerine bir araştırma. *Bilig*. Güz 2011. Sayı 59, s. 167-190.

- Küçükvatan, M. (2013). İngiliz Basınında Osmanlının Kut'ül-Amare Zaferi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13(26), s. 55-85.
- Metin, B. (2016). Türk basınına göre Birinci Dünya Savaşı'nda Kutü'l Amare Zaferi: birinci dünya savaşı'nda Irak Cephesi ve Kutü'l Amare Zaferi'nin ortaokul, lise ve üniversite düzeyinde okutulan ders kitaplarına yansımaları. *Kütü'l-Amâre Zaferi'nin 100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu 28-29 Nisan 2016 Mardin*. Atatürk Araştırma Merkezi.
- Murtezaoğlu, S. (2012). Kültürel belleğin ritüel yoluyla kuruluşu. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*. 2012/2 (Temmuz/Aralık) Balkan Özel Sayısı II, s. 344-350.
- Özçelik, M. (2015). Kut'ül Amare zaferinin Türk basınına yansımaları. *Turkish Studies*, C. 10/9, Summer, s. 367-388.
- Sabancılar, D. (2016). Bireysel ve toplumsal hafızanın sanat eserlerinde "kiyafet" aracılığı ile kurgulanması: Gülsün Karamustafa ve Gülçin Aksoy. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (18), s. 133-145.
- Schudson, M. (2007). Kolektif bellekte çarpıtma dinamikleri. *Cogito*, 50, s. 179-199.
- Susam, A. (2015). *Toplumsal bellek ve belgesel sinema*. İstanbul: Ayrıntı.
- Torun, A. T. (2014). Medya çalışmaları bağlamında kültürel bellek: basında kültürel belleğin şekillendirilmesinin ve sunumunun balkan savaşları haberleri örneğinde incelenmesi. *Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi Bildiri Kitabı*, 17-20 Eylül 2014. İstanbul.
- Tuğrul, S. (2014). AVM'li hatırlama ve unutma. *Moment, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi* 1(2), s. 16-33.